

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 23. 04. 2014)

Obraz zájmů, invence a jedinečnosti díla básníka, překladatele, editora a literárního historika **Emanuela Frynty** (1923–1975) významně oživil a zacelil úplný soubor autorových textů o umění, především slovesném. **Eseje** (Torst 2013, 796 stran) – studie, úvahy, přednášky, stati, kritiky, anketní odpovědi, předmluvy, doslovy, poznámky, charakteristiky spisovatelů a pojmů, provázející příležitostně autorovu ediční a překladatelskou činnost, publikované česky či pouze v jiných jazycích nebo dochované ve strojopisech – „vybral a doslov a ediční poznámku napsal Jiří Honzík, uspořádali Jiří Honzík, Irena Kraitlová a Jan Šulc, k vydání připravili Jiří Honzík a Irena Kraitlová“. Úplný přehled o autorově činnosti a výběr ze sekundární literatury poskytuje klasicky strukturovaná anotovaná Bibliografie Emanuela Frynty, pečlivě sestavená Irenou Kraitlovou. Kniha je doplněna pozoruhodnou Obrazovou přílohou zahrnující převážně snímky z autorovy dílny.

Souborné vydání představuje Fryntovo pojetí umění vzácně koncentrované, erudované a tvořivé. Je uspořádáno tematicky do šesti oddílů, přičemž literárněhistorické těžiště leží v druhém a pátém. První zahrnuje Poválečné kritické články (uveřejněné v letech 1946–48 v Lidové demokracii a Vyšehradu). Druhý (V prostoru Čech) shrnuje eseje a studie o Ignátu Herrmannovi, Ladislavu Klímovi, Jaroslavu Haškovi, Franzi Kafkovi, Vladimíru Vokolkovi, Bohumilu Hrabalovi, Jiřím Kolářovi a Josefu Hiršalovi. Třetí soustřeďuje texty O ruské literatuře (zvláště o A. S. Puškinovi, M. J. Lermontovovi a A. P. Čechovovi). Čtvrtý tři texty O baroku a španělské literatuře. V pátém oddílu, nadepsaném O slovesném umění, čteme vedle statí o překladatelství, kritice či lexikografických medailonků spisovatelů zahrnutých do antologie Zlatý věnec (1961) hlavně dva rozsáhlejší celky: poprvé celý cyklus brilantních rozhlasových přednášek z roku 1970 Zastřená tvář poezie (předtím ve výboru J. Honzíka a s doslovem Ivana Vyskočila v roce 1993), v tušené podobě monografie pak Fryntovy rozpravy a charakteristiky vyňaté z jeho památné antologie Moudří blázni (knižně pětkrát v letech 1973–1987). Poslední oddíl O výtvarném umění doplňuje texty k publikacím a výstavám Emanuela Frynty, Jana Lukase, Evy Fukové, Vladimíra Fuky a Mikuláše Medka.

V období od poúnorového konce čtyřicátých let do let tzv. normalizace se Emanuel Frynta rozhodl pro ústraní svobodné volby bez kompromisů, zvolil si pozici pokud jen možno nezávislého překladatele a literáta. Koncentroval se na to, co považoval za podstatné. Kultivoval a střežil vlastní perspektivu, cíl a účel života s literaturou. Šlo – jak napsal v závěru antologie Moudří blázni – „o vědomí vztahů a souvislostí mezi slovem a světem, uměním a životem, mezi bláznovstvím humoru a zdravým rozumem,

mezi uměleckým tvarem a myšlenkou“ (s. 618). Tyto vztahy soustavně a soustředěně promýšlel z filologických základů, zkoumal možnosti jazyka a principy výstavby slovesných děl otevírající nové konfrontace a významové možnosti. Lákala ho tedy nehledaná témata okraje, nezavedenosti, antiliterárnosti, hospodské historky, anekdoty atp., zabýval se smyslem nesmyslu i interpretace umění vůbec. V mnohém byly jeho pohledy objevené, například v („předliblických“) pracích o Kafkovi a Haškovi již z počátku šedesátých let.

Pronikavé a inspirativní studie o Jaroslavu Haškovi najde čtenář v knize Eseje dvě, resp. „monografii o Haškovi, jež se ve Fryntově pozůstalosti dochovala dokonce ve dvou variantách“ (s. 721). První text je nadepsán „Jaroslav Hašek čili Jak je udělán Dobrý voják Švejk“ (podle strojopisu s vročením 1962, s. 93-144) a vztažen k „německé a anglické verzi“, tedy ke knihám, jež vyšly v roce 1965 v Artii jen cizojazyčně tzv. na „export“ (stejně jako studie o Kafkovi v roce 1960 a jiné autorovy práce) německy (Hašek, der Schöpfer des Schwejk, přel. Lotte Elsnerová) a anglicky (Hašek. The Creator of Schweik, přel. Jean Layton a George Theiner). Druhý je popsán jako „dosud nepublikovaná česky psaná studie“ (s. 735) a nadepsán „Hašek“ (bez datace, s. 145-198), což je zřejmě titul doplněný Jiřím Honzíkem, v duchu jeho slov v Ediční poznámce: „Frynta většinu svých textů sám opatřil názvem. Tituly textů, jež zůstaly bez nadpisu či se jmenovaly Doslov, Předmluva, Ediční poznámka apod., jsem vytvořil já“ (s. 734). Nejistotu ovšem vyvolává editorova glosa k prvnímu textu: „v dochovaném autorově českém strojopisu chybí jedna stránka; dané místo v textu naší knihy začínáme: [...]“ (s. 735). Podivná věta, která takto vznikla („Mýtus Múz postavil nepřekročitelnou hráz mezi kováře, [...] počestná mladá Janovanka odmítá žakéřovo krasořečnění.“ /s. 103/), zůstala dále edičně „neopracována“. Na otázku, proč nebyla chybějící pasáž doplněna (alespoň v aparátu) podle zmíněných překladů, lze odpovědět jednoduše: v nich ji najít nelze. Německy a anglicky totiž vyšel nikoli první text, nýbrž druhý, který byl tedy opatřen i titulem: „Hašek, tvůrce Švejka“ (při redakci či korekturách překladů pak vznikly víceméně formální změny oproti původní verzi, kterou poprvé zveřejňuje přítomný svazek, vypuštěna byla stručná Závěrečná poznámka, v níž se autor návodně zmiňuje mj. o „limitovaném počtu stran“). A naopak: „Jaroslav Hašek čili Jak je udělán Dobrý voják Švejk“ je zde publikován zcela poprvé. (Vůbec je škoda, že Ediční poznámka podrobněji nepopisuje ediční postupy, šetří komentáři, zcela pak pomíjí osvětlení textologických zásad, podle nichž bylo znění jednotlivých příspěvků upravováno, resp. sjednoceno.)

Těžko s jistotou určit, který z textů o Haškovi je starší. Pořadí, v němž jsou v knize k dispozici, vyznívá logicky. Lze totiž konstatovat, že první je důsažnější v argumentaci a dokladech, druhý („Hašek, tvůrce Švejka“) se více věnuje životopisným událostem a kontextovým souvislostem (zvláště pražskému prostředí) vstříc předpokládanému zahraničnímu čtenáři. Oba vynikají přesností formulací, názorností, neotřelostí. Oba řeší klíčovou otázku identity Haškovy a Švejkovy a jejich vztahu zaměřením na organismus, resp. perspektivu románu Osudy dobrého vojáka Švejka, v paradoxní situaci, kdy moderní autor „zůstává čtenářům i literární kritice a historii skryt ve stínu své hlavní románové postavy“ (s. 147). „Aby byl obraz úplný, nemůžeme zůstat

u pouhé biografie, u deskripce jeho vnějších životních osudů, i když by samy vystačily na obsáhlou, překvapující a velice pestrou monografii. Jde nám o Jaroslava Haška, o elementární skicu jeho osobnosti, o jeho osobnost a osud, a k těm není klíčem sám běh jeho života. Právě naopak – cesta k porozumění jeho životnímu údělu vede nutně přes uměleckou organizaci jeho díla, přes jeho styl a poetiku. Tam totiž, v postupech a finesách tvorby, lze nejpřesněji postihnout Haškovo myšlení a cítění, jeho postoj a názor, bez jejichž poznání zůstává i sebedůkladnější biografie pouhou řadou zábavných, ztřeštěných, impozantních a tragických příhod“ (s. 146).

Frynta popsal základní vrstvy promluv v románu s důrazem na „pásma citací“, postihl, jak Haškova „obdivuhodná literární koláž usvědčuje svými konfrontacemi svět z krize, z absurdnosti, ze lži. Ukazuje se v ní, že strnulost předstíraného řádu s jeho falešnými transcendencemi neobstojí vůči vitální realitě životů, které jsou tímto petrifikovaným schématem tísněny, deformovány, drceny, a přes to přese všechno vítězí ve své při“ (s. 134). Do výkladu jsou přínosně integrovány fenomény hospodské historiky a moudrého bláznovství. S vědomím nutnosti překonat všeobecnou představu o Osudech jako o snadném, vlastně nijak nestavěném a navíc jen humoristickém „vyprávění o lidovém šibalovi“ autor shrnul: „Krátko: v materiálu, stavbě a skladbě románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* je obsažena Haškova osobnost ve svém nejzákladnějším obrysu. Je tam i kód k rozšifrování jeho pestré a pohnuté biografie. A konečně tam a jen tam tkví ono měřidlo, jímž zjistíme Haškův podíl na fundamentální proměně literární a umělecké tvorby, která se dala v Evropě do pohybu v letech kolem první světové války. Je vedlejší, bude-li Hašek platit za hvězdu té nebo oné velikosti na literárním nebi moderní Evropy – záleží však na tom, aby literární historie o jeho autentickém přínosu ve vývoji prozaické metody a stylu věděla. Je to důležité nejen pro Jaroslava Haška samého, nýbrž i z toho důvodu, že jeho dílo, a zvláště ovšem *Švejk* dávají dobře porozumět logice proměny, k níž v době kolem první světové války v evropském umění došlo. Struktura Haškova románu – ostatně stále ještě spíš známého než poznaného – má mnoho co říci speciálně k podmínkám a procesu vzniku dadaismu a surrealismu z půdy válečné Evropy. [...] Posun tvárných prostředků, provedený tak důkladně ve *Švejkovi*, tvoří k západoevropské dadaistické vlně proto tak překvapující paralelu, že Hašek analogicky pronikavě rozpoznal tehdejší evropskou krizovou situaci. Postřehl těžké nebezpečí konvenčního petrefaktu v lidech a institucích, v literatuře a v jazyce a reagoval s exemplární pohotovostí“ (s. 147-148).

„Eseje“ Emanuela Frynty všech forem a odstínů konečně tedy vyšly, je radost je číst. S podivem, nikoli překvapením si dnes uvědomujeme, jak absurdně dlouho musely mnohé z těchto precizních a inspirativních prací čekat na své čtenáře, stále skryté i skrývané (přitom byly vršeny prázdné, recyklované i okázale prezentované oborové „výstupy“). Své odhodlání mluvit o umění, s neobyčejnou schopností ptát se a odpovídat jakoby pro všechny, Frynta často reflektoval – příznačně se skromností a jako dialog (s autory, čtenáři, posluchači, s hodnotami). „Je v mé pevné víře, že ti, kterým jde o hodnoty životní a tyto hodnoty vidí a žijí a touží po nich – tito lidé se nakonec vždycky dohodnou také o hodnotách uměleckých. [...] umění je projev lásky a radostné důvěry, že lidský život je hodnota tím větší, čím vyššími hodnotami je veden

a naplněn“ (s. 582).

www.ipsl.cz